

A Tihanyi Kalendárium

A kalendáriummal, mint műfajjal Győrött találkoztam először az 1960-as évek közepén, amikor a volt jezsuita könyvtárat rendezhettem. Találtam ott két, a Régi Magyar Könyvtár anyagához köthető kalendáriumot, amelyek említésének sehol nem találtam nyomát. Mi is a kalendárium? Tulajdonképpen naptár, plusz még valami. A plusz valami lehet nyomtatott és lehet személyes kézirásos följegyzés. Egy kalendáriummal voltaképpen éveken át magam is együtt éltem, amikor egy keskeny kis naptárat a belső zsebemben hordoztam, és bele-beleírtam valamit. Ezt a följegyzés-funkciót is teljesítették régen a kalendáriumok. Azokban a kalendáriumokban, amelyeket én használtam, hasznos információ csupán annyi volt: közölték az egyházi ünnepeket (általában német nyelvű kiadványokat használtam): mikor is van pünkösd, mikor hamvazó szerda. Nekem, mint egyházi iskolai egykori igazgatótanítónak ezekre az információkra már egy évvel előre mindig szükségem volt.

1994 októberében, amikor Tihanyaba kerültem, egyáltalán nem gondoltam, hogy valaha is kalendáriumot fogok szerkeszteni. Valamiféle hiányérzet játszott abban szerepet, hogy mégis létrejött a Tihanyi Kalendárium. Amikor megszűnt a *Halászbokor* című újság, három községnek a közös újságja, és Tihany község létrehozott egy munkacsoportot, hogy csináljunk egy helyi újságot. Benne voltam én is ebben a csoportban, és amikor már arra került a szó, hogy ki fogja szerkeszteni, ki mit csinál benne, akkor megállt a tudomány. Én erre azt mondtam: az apátság készíti egy kiadványt. A Tihanyi Kalendárium az 1997-es kötettel elindult.

S itt vissza kell kanyarodnom egy kicsit az időben. 1948-ban nemcsak a kalendáriumok szűntek meg, hanem megszűntek az iskolai évkönyvek is. Buzgó iskolaigazgatók gépelve rögzítették azt, ami volt, mert fontosnak tartották: „Verba volant, scripta manent” – a szó elszáll, az írás megmarad. Kiadásukra azonban nem volt lehetőség. Nemcsak anyagi, hanem politikai oka is volt ennek. Pedig annak idején a kalendáriumnak mint műfajnak, rendkívül fontos szerepe volt a magyar polgárosodásban. Mit is jelent a polgár? Szuverén egyéniséget, akinek közössége van. Mert a helyi öntudat, a józan önértékelés, múltunk megbecsülése rendkívül fontos.

Manapság a kalendáriumok túlbujánzásával találkozunk. Mindenki megpróbál kalendáriumot csinálni, s kérész életű kalendáriumok sora jön létre, általában koncepció nélkül. Amikor mi az első kötetet megszerkesztettük, az csak úgy szerkesztődött. A következő évi azonban már tudatosan szerkesztett munka volt. Az első kötetet még úgy gondoltuk, hogy kalendáriumként kell szerkeszteni, tehát az elején van a naptár. Hogy aztán a kalendáriummal szemben mégis az évkönyv vette át az elsődleges szerepet, mutatja, hogy most már a kalendáriumunk végén van a naptár, másodlagos vagy mellékes függelékként, hiszen hogy néz ki egy kalendárium, ha nincsen benne naptár?

A tihanyi bencés apátság egyszerre egyházi intézmény, turisztikai nevezetesség és magyar történelmi hely. Nem véletlen tehát, hogy ebben a kalendáriumban szó van Tihanyról, mint történelmi helyről. Megpróbálunk benne olyan dokumentumokat megjelentetni, amelyeket még nem publikáltak, mint a perjeli napló, az apáti napló, vagy az apátság feloszlata utáni időből a plébánosok *Historia Domusa*. Érdekes ugyanis, hogy mit írtak 150 évvel ezelőtt a tihanyi perjel-naplóba, vagy mit írtak 50 évvel ezelőtt. Ez mind kortörténeti dokumentum. (Zárójelben jegyzem meg, nagy szomorúsága sokaknak egyházainkon belül, hogy a *História Domusok* gyakorlata kiveszőben van. Pedig ez rendkívül fontos forrás, mert szükség van arra, hogy az utókornak kézzelfogható dokumentumai legyenek.)

Meg szokták kérdezni tőlem: mit csinálunk egy ilyen helyen, mint a tihanyi apátság? Sőt azt is szokták mondani, hogy „jaj de jó neked, ott vagy fönt a csendes szobádban, olvashatsz, írhatasz”. Valóban előfordul, hogy olvashatók és írhatók, sőt abban a megtiszteltetésben is volt részem, hogy a Bakony-Balaton Kalendárium számára is írhattam, mégpedig szatírárt. Fontos dolog, hogy ne abszolutizáljuk azt, ami relatív, és ne relativizáljuk azt, ami abszolút, ez a humor lényege. Éppen ezért a humornak kell, hogy helye legyen egy ilyen kiadványban. Kovács Márk rendtársunk a XIX. században élt Tihanyban, ő írta „A tihanyi mulattató” című könyvet, több kötetben. Ezekben olvasom a következőt: Utazik a plébános a korhely, ravasz kocsisával, s elmennek az akasztófa mellett, amelyen akkor több akasztott ember függött. „Hát te mikor járod ezekkel a táncot?” – kérdi a pap a kocsisát. Mire ő úgy felel: „Uram, hívek vannak itt eleget, plébános kell nekik.” Belekerült ez is valamelyik tihanyi kalendáriumba, ahogyan a leg-

elsőbe belekerült a következő is: Tihany és Füred összeveszett, mert hát nem lehetett tudni, hogy hol van a két helység között a határ, hol van vége a tihanyi partnak, hol kezdődik a füredi. De ez még semmi, a fürediek azt mondták a tihanyiakról, hogy bozótlakók. Ez borzalom, meg kell bosszulni! Összeül a tihanyi falutanács: álljunk bosszút! Hogyan? Ágyúzzuk meg őket. De hát csinálni kell ágyút, mert nincsen. Keresik a vasat vagy rezet, nincsen. Nem kell annak rézből lenni, a Gábor Ároné volt rézágyú, csináljunk mi fából. Meg is csinálták fából, főlhúzták a legmagasabb tihanyi hegyre, ráirányították Füredre. Vasárnap a 10 órás mise után összegyűlt a falu apraja-nagyja, a gyerekek fölmásztak a fákra. Jól megtömték az ágyút puskaporral, és hozták a tüzes kanócot. Mikor a bíró vezényelt: „Tűz!”, óriási nagy puffanás, füst, durranás és az ágyú közelében vagy tizenöt halott. Mire a bíró megszólalt: „Emberek, ha ez itt ekkora pusztítást csinált, mi lehet Füreden?” Amikor ez belekerült a kalendáriumba és olvasták a tihanyi atyafiak, azt mondták nekem: „No atya, azért ezt nem köllött volna!”

A kalendáriumban szükséges a népélet, Tihany, a tihanyi apátság, az egyházi intézmény, s mindaz ami a mi történelmünkkel összefüggésben van. Az évkönyv-jelleget úgy próbáltuk kidomborítani, hogy bizonyos évfordulókat számon tartunk. Ebben az évben például 250 éves a tihanyi barokk templom, 250 évvel ezelőtt szentelték föl. Jövőre 950 éves az Apátság.

Kiknek a számára készítjük a kalendáriumot? Egyrészt azok számára, akik közvetlen kapcsolatban vannak velünk bencésekkel, akik eljönnek előadásainkra, ott van az egyházközség, a ránk bízott hívek gyülekezete, és a régió. És jönnek a turisták, akik számára ismereteket kellene közölni. Mi az, hogy bencés? Ezért minden kalendáriumunkban van valamilyen spirituális jellegű fejezet, amelyben megpróbáljuk megmagyarázni, mit is jelent az, hogy szerzetes. Ünnepeink vannak, amelyeken elhangoznak prédikációk, s a meghívott szónokok jó beszédeit megpróbáljuk rögzíteni. Közösséget kell formálni azokkal, akik hozzánk jönnek ünnepeinkre, eseményeinkre, előadásainkra. Előadásszövegek is belekerülnek, válogatva, rövidítve; kiállításaink vannak, a kiállításokról beszámoló, egy-egy kiállítás megnyitóbeszéde, és fontos, hogy itt is legyenek képek. Van bérmlás, első áldozás, kell hogy szerepeljen a névsor, és boldog rendkívül a szülő. a nagyszülő, hogy a fia, unokája szerepelt a könyvben. Ez a kalendárium közösségformáló funkciója. És a kalendáriumban a szöveg mellett egyre inkább szerepe van a képnek – még akkor is, ha a kép minősége nem tökéletes –, mert az emberek szeretik a személyességet. Minél több kép kell. Munkatársak képe, akikkel együtt dolgozunk, akikkel viseljük a nap hevét és terhét. Aztán ami Tihanyhoz kötődik: például IV. Károly király emlékezete, hiszen IV. Károly Tihanyban töltötte utolsó a magyarországi napjait, s megkívánja a tisztesség, hogy emlékezzünk. És volt Tihanyban egy kálvária, amit leromboltak, hogy helyére felszabadulási emlékmű kerüljön. Nem szabad, hogy feledésbe merüljön ennek a kálváriának az emlékezete. Hogyan történt, miként történt? Idén az egyik munkatársunk férje a kórházban olyan beteg mellett feküdt, aki ki volt vezényelve a kálvária lerombolásához. Az ő emlékezései is szerepelni fognak a kalendáriumunkban, természetesen úgy, hogy ebből kellemtelensége ne származzon.

Aztán valami a népi életből, a tihanyiak múltjából.

Van ennek a kalendáriumnak egy számomra nagyon személyes része. Amikor a Művelődési és Közoktatási Minisztériumban dolgoztam, elkezdtem naplót írni. Sajnos nem a legelső évben, csak a másodikban. Aztán mikor Tihanyba kerültem, azt a gyakorlatot folytattam. Minden este leülök a számítógéphez, néhány sor odakerül, és ebből év végére bizony 180–200 oldal összejön. A naplójegyzetekből kivonat kerül a kalendáriumba, hozzá képek. Kell, hogy merjen az ember személyes lenni. Ilyen dolgok vannak benne: „Reggel a teraszon megiszom az idei első hideg sört a szinte nyári napsütésben. A délután kábult alvással telik, majd a vesperás, vacsora. A Hét a televízióban, kisebb rendezkedés.” „6 óra körül pirkad, felhők nincsenek, csak fátylas az ég, vad bíbor nem jelenik meg az ég alján, csak tompítva, de festőien.” Amikor Pannónhalmán tanári éveimet kezdtem, olyan szobában laktam, amelyben a szekrény ajtajára belülre föl volt írva a dátum 1917, „kigyulladt a villany az apátságban”. Ugyanezen a szekrényen szerepelt egy másik dátum, téli időpontról. „Dörgés, villámlás.” Csak ennyi. Én is le merem írni ezeket a teljesen szubjektív dolgokat a napfölkeltéről, a napnyugtáról, a Balaton befagyásáról, felolvadásáról, valaki kiharangozást kér, 50 éves fia halt meg infarktusban, pénteken temetik Dunaharaszttiban. „Turisták mindenütt, németek, olaszok, magyarok nyüzsögnek a faluban és a templomban, kiállításaink nyitva.” „A nagy papírvágót hiába keresem, eltűnt az elmúlt napok ideges kiállítás-rendezésében. Majd csak felbukkan valahol.” „Délután az immár hagyományos ünnep, másnap badacsonytomaji látogatás Udvardi

Erzsébetnél, szép képet készített Dunaföldvárra, Triptichon.” „Tamás Pista nyugszik a temetőben, akinek a kápolnájába kerül majd.”

A kalendárium címlapja Udvardi Erzsébet munkája. Ami állandó, ez a kék vonal és állandó a tihanyi apátság kettős tornya, ám évről évre változó a szín. A tartalomban is van, ami azonos, van, ami változó; fontosnak tartom mindenképpen, hogy minél több név szerepeljen benne, és lehetőleg minél több munkatársat találjak a kalendáriumhoz, lehetőleg a helybéliek, a tihanyiak közül is. Egy tihanyi fiatal hölgy, aki munkatársa a Veszprémi Egyetemi Könyvtárnak, megkapta a feladatot, hogy gyűjtse össze azokat a községeket, amelyeket a középkor meghatározott idejéig a tihanyi apátsági dokumentumokban említettek, hogy majd a nagy ünnepre meg tudjuk szólítani ezeket a községeket. Vagy van valaki más, ugyancsak tihanyi, aki a népszokásokról fog írni. A legutolsó Tihanyi Kalendáriumban szerepel egy rövidke részlet egy tihanyi fiatal tanítóképzős szakdolgozatából. Fontos, hogy minél többen magukénak érezzék ezt az ügyet.

Eseménynaptár is kell, hogy szerepeljen benne, beszámoló hangversenyekről, kiállításokról, ünnepekről. Van egy mozgássérült barátom, aki számára – lehet, hogy túlzok –, úgy érzem, hogy az életben maradást jelenti az, hogy évről évre két verse megjelenik a kalendáriumban. Miért ne hagyjak helyet neki? Ez a kalendárium nem vállalhatja azt a szerepet, hogy az irodalom szervezője legyen, de az a szerepet igen, hogy közösségszervező legyen. Hadd zárjam az ő versével, Á. Dezső Károly szavaival:

Látkép

Elült a zaj a hegy tetőn,
Harang szaván Tihany mereng
Az úrra felmutatva áll.

Nem szeretném semmiképp sem túlértékelni ezt a kiadványt, de 2000 példányban jelenik meg, körülbelül 1500 példányt adunk el belőle, 500 példány reprezentációs célra megy, és így a kiadvány költsége indirekt módon megtérül. Szükséges a nyilvánosság. Szükséges az, hogy hírt adjunk magunkról, hogy jelen legyünk, személyesen legyünk jelen.

Az a célunk, hogy valamilyen módon igazodási pont legyünk, szellemi, lelki, kulturális igazodási pont, minden beképzeltség nélkül. Természetesen nem lehet tökéleteset alkotni, a nyomda ördöge itt is megjelenik, még akkor is, ha a Tihanyi Apátság egyik számítógépén készül. Sokkal nagyobbak a kihívások, mint aminek meg tudunk felelni. De amit meg tudunk tenni, azt meg kell tenni, és vállalni kell. Hát ez most a feladatunk, ez az én feladatom, rendtársaimmal, civil munkatársaimmal együtt. S ennek valamiféle lenyomata a Tihanyi Kalendárium, amit jó szívvel ajánlok az Önök figyelmébe.

Korzenszky Richárd

Tihany. Parasztház